

Асоціація вищих закладів освіти України
Недержавних форм власності

Романовська Ю.Ю., Романовський О.О.

Недержавна вища освіта
в економічно розвинутих країнах світу
(з досвіду вищої школи США, Великобританії, Німеччини,
Франції, Італії та Японії)

Київ-1997 р.

АСОЦІАЦІЯ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ
НЕДЕРЖАВНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

Романовська Ю.Ю., Романовський О.О.

Недержавна вища освіта
в економічно розвинутих країнах світу
(з досвіду вищої школи США, Великобританії, Німеччини,
Франції, Італії та Японії)

Брошура

Під редакцією проф. *І.І.Тимошенка*

Київ-1997 р.

УДК 378.4 (США, Великобританія, Германія, Франція, Італія, Японія)

У брошурі розглянуті деякі особливі риси недержавної вищої освіти США, країн Західної Європи та Японії. Аналізуються та порівнюються системи недержавної вищої освіти в провідних, економічно розвинутих країнах світу, роль держави і приватного сектору в організації і розвитку вищої школи.

Приведені деякі порівняльні дані про фінансування державних і недержавних вищих навчальних закладів, вартість навчання та висновки щодо організації системи недержавної вищої освіти за кордоном.

Брошура підготовлена завідуючою кафедрою іноземних мов гуманітарних факультетів УДПУ ім. М.П.Драгоманова **Романовською Юлією Юрївною** та ректором Вісконсінського Міжнародного Університету (США) в Україні **Романовським Олександром Олексійовичем**.

Брошура може бути корисною фахівцям в галузі вищої освіти, а також студентам філологічних факультетів та гуманітарних вузів при вивченні курсу "Країнознавство".

Редактор: професор Тимошенко І.І. (УФІМБ).

© Українсько-Фінський інститут
менеджменту і бізнесу

Наукове видання (брошура)

Романовська Ю.Ю., Романовський О.О.
Недержавна вища освіта в економічно розвинутих
країнах світу (з досвіду вищої школи США, Вели-
кобританії, Германії, Франції, Італії та Японії)

Під редакцією проф. І.І.Тимошенка

Частина 1. Проблеми недержавної (приватної) вищої освіти в США.

Розглядаються деякі особливості недержавної вищої освіти США. Дається історична довідка про виникнення вищих навчальних закладів і періоди становлення вищої школи США. Аналізуються форми фінансування американських вузів, роль федеральної влади, уряду штатів та місцевих органів у розвитку вищої освіти. Приводяться порівняльні дані про фінансування державних і недержавних вищих учбових закладів, типові особливості американської вищої школи та висновки щодо системи вищої освіти у США.

Зміст:

Вступ	- стор. 1
1. З історії розвитку вищої освіти США	- стор. 2
1.1. 1636-1776 р.р. Виникнення коледжів	- стор. 3
1.2. 1776-1862 р.р. Розвиток професійної освіти	- стор. 3
1.3. 1862-1900 р.р. Розвиток університетів	- стор. 6
1.4. 1900-1987 р.р. Період розвитку та урізноманітнення вищої освіти США	- стор. 7
1.5. Період удосконалення та реформ у вищій освіті США	- стор. 10
1.5.1. Контроль та фінансування освіти	- стор. 10
1.5.2. Роль вищої освіти в США	- стор. 12
1.5.3. Період реформ у вищій освіті США	- стор. 15
2. Про надання вищої освіти недержавним приватним (незалежним) Вісконсінським університетом Конкордія	- стор. 16
3. Вища школа США на сучасному етапі	- стор. 17
Література	- стор. 21

Вступ.

Вища освіта Сполучених Штатів Америки, як і освіта в цілому, народилася приватною і розвивалася на протязі трьох з половиною століть. За цей період вона багато разів реформувалася, удосконалювалася, набувала все більшого значення для економічного і науково-технічного розвитку країни, розвитку культури, становлення нації та визнання США в усьому світі. Провідні вищі навчальні заклади США є приватними (недержавними), відомими в усьому світі, надають освіту високого стандарту, мають потужний науково-педагогічний потенціал та сучасну матеріально-технічну базу. Досвід недержавної вищої освіти США дуже корисний для України та інших країн. Цікавими є, також, соціальні програми допомоги студентам, охорони і захисту їх прав, популярність одночасного навчання і роботи студентів тощо.

Поява в Україні недержавних вищих закладів освіти викликала багато дискусій і суперечок як серед фахівців сфери вищої освіти, законодавців та урядовців, так і серед населення країни, поставила багато запитань і заслуговує на вивчення та аналіз, тим більше, що готується закон України Про вищу освіту. Далі розглянемо деякі аспекти недержавної вищої освіти у США.

1. З історії розвитку вищої освіти США.

Розвиток американської вищої освіти умовно можна поділити на 5 основних періодів:

- 1636-1776 р.р. - період заснування і становлення коледжів;
- 1776-1862 р.р. - виникнення і становлення професійного навчання та професійної орієнтації у вищій освіті;
- 1862-1900 р.р. - виникнення університетів і становлення університетської освіти;
- 1900-1987 р.р. - сучасний період вищої освіти - часи зростання, розквіту, урізноманітнення;
- 1987-1997 р.р. - новітній період удосконалення навчання і реформи у вищій освіті США.

Протягом першого періоду були засновані, так звані, колоніальні коледжі. Протягом другого періоду виникли і виділилися в окрему групу вищі професійні школи. Протягом третього періоду з'явилися найголовніші університети, що існують і сьогодні, є провідними і найбільш авторитетними у США. Протягом четвертого періоду з'явилися та набули розвитку так звані "кооперативні" або "громадські" коледжі (Community Colleges), відбулися суттєві зміни у розвитку уже існуючих університетів. Після другої світової війни розпочалася ера масової освіти в США. У період із 1950 до 1987 року кількість студентів в американських коледжах та університетах надзвичайно зростає. Наприклад, восени 1950 року загальна кількість студентів у США становила 2,6 мільйона, у 1987 році ця цифра становила 12,8 мільйонів, у 1990 році - 13,2 мільйонів чоловік. У 1990-х роках кількість студентів залишається стабільною на рівні 13,5-14 мільйонів осіб.

У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу та виникненням нових технологій за останні десять років вища освіта США значно реформувалася. Велика увага приділялася підготовці кваліфікованих наукових, інженерно-технічних і керівних кадрів для сучасного періоду та для подальшого розвитку економіки США, збільшення конкурентної спроможності американського виробництва та експансії американських ідеологій, технологій, товарів та інших продуктів виробництва у світові ринки. У зв'язку з розпадом СРСР та соціалістичного блоку у східній Європі, поступовим потеплінням стосунків із екс-соціалістичними країнами трансформувалася ідеологія вищого навчання

США: поступово з ворогів экс-соціалістичні країни починають розглядатися як потенційні партнери і вища освіта в США зазнала суттєвої трансформації, у першу чергу - в плані ідеології співробітництва та надання допомоги громадянам экс-соціалістичних країн в одержанні американського рівня освіти.

1.1. 1636-1776 р.р. Виникнення коледжів.

Першим вищим навчальним закладом американської нації став Гарвардський Коледж. Його двома основними напрямками були розвиток освіти та підготовка священнослужителів і священиків. Протягом колоніального періоду ці напрямки залишалися головними у вищій освіті. Дев'ять коледжів, заснованих у колоніальному періоді, починаючи з 1636 року (Гарвард) до 1769 року (Дартмут), взяли за модель англійський коледж, а не університет. За винятком одного, всі коледжі були заснованими і утримувалися (одержували фінансову допомогу) релігійними групами. Але ці коледжі не були еквівалентними сьогодишнім церковним теологічним (богословським) вищим навчальним закладам (духовним семінаріям). Ні в одному з періодів становлення та розвитку вищої освіти США теологія не була головним (домінуючим) предметом. Припускалося, що церковнослужителі (священики), які були високоосвіченими лідерами свого часу, потребували широкої загальної освіти. Класичні мови, іврит, логіка, риторика, давня історія, математика формували основну частину навчального плану, обов'язкового для всіх студентів. Менше уваги приділялося прикладним наукам, новітній історії та сучасним мовам.

З самого початку студенти зараховувалися до коледжів для підготовки і з інших професій і, як правило, не було практики незарахування або виключення студентів, які б не належали до того віросповідання, яке контролювало цей чи інший коледж. Це був прояв справжньої демократії та недискримінації за релігійною приналежністю студентів до різних конфесій.

Коледж, який робив наголос на ідеалі розвитку та формування культурного вченого, залишався основною одиницею американської вищої освіти до появи університетів. Спроба підготувати рафіновану високорозвинуту особистість, яка б знала все найкраще, про що говорили та думали в усьому світі, залишається і сьогодні основною метою сучасних коледжів вільних мистецтв (Liberal Arts Colleges), які готують спеціалістів різних напрямків (пояснення щодо коледжів вільних мистецтв подаються нижче).

1.2. 1776-1862 р.р. Розвиток професійної освіти.

Створення американських закладів вищої освіти отримало новий імпульс у розвитку протягом двадцяти п'яти років напередодні революційної війни: до 1820 року було створено 29 нових закладів. Багато з них йшли шляхом класично орієнтованих навчальних планів колоніальних коледжів. Однак, у

противоагу ідеалу підготовки всебічно освіченого вченого, зростала потреба у більш вузькій спеціалізації, професійному спрямуванні, підготовці корисних для суспільства спеціалістів-практиків.

Існуючі освітні установи не мали можливості швидко забезпечити ці потреби. Внаслідок цього в американській вищій освіті з'явилася інша чітка структура - окремо організовані професійні вищі школи.

У цей час Америка вступила в еру швидкого економічного розвитку та індустріальної експансії, але технічні учбові центри практично були відсутні. Так, наприклад, лише Вестпойнт Коледж був єдиним закладом, що мав програму інженерних наук. За рік до цього було створено політехнічний інститут Ренселар для підготовки вчителів-науковців для викладання сільськогосподарських дисциплін (за 10 років додатково було введено курс інженерних наук).

У період 1850-х років кількість вищих шкіл з прикладних наук значно збільшилась. Було засновано політехнічний інститут у Брукліні, інститут "Союз Купера", державні школи з сільського господарства у Меріленді, Пенсільванії та Мічігані.

Коледжі, що були відкриті раніше, почали розвивати програми з наголосом на наукову підготовку. Як Гарвард, так і Йель відкрили такі наукові школи в 1847-1851 роках. Дартмут отримав 50 тисяч доларів спеціально для підтримки створеного відділу (факультету) науки. У 1861 році було засновано Масачусетський інститут технологій. Успіх цих нових технічних шкіл вимагав подальшого розвитку, а саме - удосконалення освітньої програми. У доповнення до цього, Закон 1862 року "Land-Grant College Act" вимагав включення у навчальний план коледжів програм із сільського господарства та використання технічних (механічних) засобів праці.

Професійні навчальні плани технічних закладів дуже часто використовувалися приватними та державними університетами і коледжами. Прототип педагогічного коледжу також з'явився у цей період. Перша державна школа такого типу була організована у 1839 році у Лексінгтоні (штат Масачусетс). Головним завданням цих закладів була підготовка вчителів для початкових та середніх шкіл, кількість яких швидко зростала. Готуючи вчителів, так звані "нормальні школи" або закривалися, або трансформувалися у педагогічні коледжі. Саме у цей період з'явився чіткий розподіл на державні та недержавні вузи і почала поглиблюватись різниця між приватними (недержавними) та державними вищими учбовими закладами.

Колоніальні уряди часто робили значний матеріальний внесок у заклади вищої освіти. Штати почали пошук альтернативних шляхів впливу на модель вищої освіти. Один із можливих методів був такий - взяти контроль над існуючими закладами; другий - відкрити свої власні вищі школи. Відома справа

коледжу Дартмут у 1819 році яскраво показала, що державні заклади не можливо створювати з існуючих приватних закладів (без їх згоди) відповідно до Законодавчого Акту, і, якщо штати хочуть керувати закладами вищої освіти, вони мають їх створювати і утримувати.

Такі заклади вже існували. Три державні вищі учбові заклади було відкрито до 1800 року. Це університети - Джорджія (1785 р.), Північна Короліна (1789 р.) та Вермонт (1791 р.). До Громадянської війни було створено 21 вищий навчальний заклад. Університет Вірджинія (1819 р.) впровадив систему вільного вибору курсів і надзвичайно високі академічні стандарти.

Напередодні Громадянської війни більшість вищих державних закладів освіти залишалися невеликими, бідними та занедбанними. Тільки наприкінці ХІХ сторіччя штати розпочали політику постійної підтримки вищих навчальних закладів.

Зауважимо, що коли ми говоримо "державний" вуз, то маємо на увазі не федеральний, а місцевий, що належить конкретному штату. У період, що розглядається, федеральна влада ще не контролювала вищу школу. Приватний вуз будемо також називати незалежним.

Іншою формою державної вищої освіти були також муніципальні коледжі та університети, що з'явилися у цей період. Такі заклади контролювалися муніципальною владою та фінансувалися частково з місцевих бюджетів (за рахунок податків місцевого населення). Наприклад, Луїзвіль Коледж, який був заснований декретом міської ради у 1837 році, а у 1846 році став муніципальним Луїзвільським Університетом.

З 1825 року по 1875 рік у деяких частинах країни набула практичного розвитку ідея створення коледжів для жінок. Спочатку таке роздільне навчання здійснювалося в окремих коледжах для жінок, але коли в 1833 році було відкрито Оберлін, до нього вже вступали на навчання і чоловіки, і жінки. Серед коледжів, що надавали ступені, це був перший коледж, який приймав на навчання одночасно чоловіків та жінок.

Після Громадянської війни була відкрита достатня кількість коледжів для жінок, однак намітилась тенденція сумісного (змішаного) навчання. На закінчення ХІХ сторіччя коледжі, що були створені окремо для жінок, працювали спільно з коледжами для чоловіків, наприклад, коледж Ньюкомб в університеті Тьюлейн. Поява коледжів для темношкірих та кольорових американських громадян - теж дуже важлива віха в історії розвитку вищої освіти США.

Незважаючи на те, що перші темношкірі та кольорові американці закінчили американські коледжі ще в 1826 році, лише у 1837 році було засновано Інститут кольорової молоді, який пізніше став відомим як Чейней (Cheyney) державний Коледж у Пенсільванії. Зразу ж після Громадянської війни були

відкриті такі заклади, як Університет Атланта, Інститут Хемптон, Університет Говард. Більше 100 традиційно "темних" (для темношкірих громадян) вищих навчальних закладів існує сьогодні у додаток до багатьох тих, де темношкірі студенти превалюють над студентами інших кольорів шкіри та етнічних груп (такі вузи, як правило, розташовані у великих міських зонах).

1.3. 1862-1900 р.р. Розв'язок університетів.

Друга половина XIX сторіччя характеризується швидким розвитком обох головних існуючих напрямів вищої освіти: по-перше, це утворення земельних коледжів (Land-Grant); по-друге, це поява університетів - державних та приватних, як найбільш важливої та вагомої структури вищої освіти.

Одним із найважливіших законодавчих актів в історії розвитку американської вищої освіти був, як ми вже казали, Land-Grant College Act (1862 р.), який ще також має назву - Жустін Морріл (ім'я спонсора цього акту). Відповідно до цього закону кожному штату надавалося 30 тисяч акрів землі, або еквівалент на кожного сенатора та представника у Конгресі. Метою цього була підтримка коледжів, які готували спеціалістів з сільського господарства та механізації сільськогосподарської праці (інші наукові та класичні студії також не виключалися). Ці заходи стали потужним фундаментом для розвитку сільського господарства США.

Університетська освіта. У першій половині XIX сторіччя було зроблено багато спроб організувати повний університетський курс. Але вони не мали успіху. Тільки після створення університету Джонс Хопкінс (1876 р.), університети почали стверджуватися як прогресивні вищі заклади освіти. З цього періоду вони стали лідерами вищої освіти США і залишаються такими до теперішнього часу. Причиною цього факту є те, що найстаріші та найвідоміші недержавні загальноосвітні коледжі вільних мистецтв (загальноосвітні коледжі вільних мистецтв - це коледжі, в яких вивчається багато різноманітних дисциплін за вільним вибором студентів) такі, як коледжі Йель, Колумбія, Гарвард у цей період стали університетами. (Основна різниця між загальноосвітнім коледжем з вивченням вільних мистецтв та університетом - у відсутності у таких коледжах професійного навчання за освітньо-професійними програмами, профілюючих кафедр тощо. Такі коледжі надавали широкий спектр знань без вузької спеціалізації, готували для американського суспільства високоосвічену інтелігенцію).

Також набули розвитку та популярності і найбільш відомі державні заклади, такі як Мічиганський, Вісконсінський, Мінісотський та Каліфорнійський університети.

Треба підкреслити, що багато відомих університетів було створено багатими спонсорами за рахунок прибутків і коштів великого бізнесу. Наприклад,

для утворення університету Чикаго було надано: 1 мільйон долларів - від Вандербілту, 20 мільйонів долларів - від маєтку Стенфордів, 30 мільйонів долларів - від Рокфелера. З самого початку такі університети мали досить великий вплив на якісний розвиток вищої освіти в США.

Також деякі відомі університети та коледжі були започатковані релігійними громадами та церквами різних конфесій. Наприклад, у 1881 році Лютеранська церква Америки заснувала один з найвідоміших університетів - Вісконсінський університет Конкордія, який став центром підготовки інтелігенції та фахівців вищої кваліфікації для просвітницької діяльності в Америці та за її межами. Підготовлені ним кадри працювали у відомих державних і недержавних установах США та за кордоном. Згодом Вісконсінський університет Конкордія почав засновувати свої філії в багатьох частинах світу для надання американської освіти в країнах, що розвивалися.

З часом Вісконсінський університет Конкордія і подібні до нього, засновані церквами та релігійними громадами, трансформувалися у багатопрофільні (багатогалузеві) університети з потужними теологічними факультетами. (Далі коротко буде розглянута діяльність Вісконсінського університету Конкордія в 1990-х роках.)

Приблизно у 1860 році релігійними громадами було засновано Вітонський коледж, який сьогодні є одним з найбагатіших елітних вузів США.

Серед лідерів університетської освіти була різниця щодо вибору структури закладу. Так, коли у США не існувало університетської підготовки, багато американців їздили на навчання до Німеччини. Тому була сильна тенденція копіювати німецьку структуру університету. За німецькою моделлю основний акцент треба було перенести на дослідження, а не навчання, як традиційно практикувалося в американських коледжах. Але проти копіювання німецької моделі університетського навчання було багато заперечень у зв'язку з давньою традицією надання освіти коледжами вільних мистецтв, яка була ядром вищої освіти США. І, як компроміс, було створено чисто американську структуру, не схожу на будь-яку іншу існуючу університетську систему. Німецька модель освіти студентів випускних курсів з наголосом на дослідження була структурно поставлена "зверху" на англійський загальноосвітній коледж вільних мистецтв. Професійні школи, які існували в Європі як окремі структури, в Америці все частіше вливалися в університети та становилися їх складовою частиною.

1.4. 1900-1967 р.р. Період розвитку та урізноманітнення вищої освіти США.

У ХХ сторіччі з'являється велика кількість так званих "кооперативних" або "громадських" (Community) коледжів та початкових коледжів, які стали ок-

ремою структурною одиницею вищої школи. Спочатку основною метою цих коледжів було надання освіти, рівнозначної першим двом рокам навчання у чотирьохрічних коледжах вільних мистецтв. Такі програми і зараз часто включаються до їх навчальних планів.

У першу половину ХХ сторіччя початкові коледжі були дуже популярними. У 1907 році, коли був заснований перший Інститут сільського господарства і техніки (сільськогосподарської) у штаті Нью-Йорк, почали розвиватися програми кваліфікованої професійної підготовки. Початкові (Junior) коледжі (цей термін зараз означає приватні дворічні заклади, в яких у 1980 році навчалися 5% студентів) і громадські коледжі (як правило цей термін відноситься до дворічних державних закладів, в яких у ці ж роки навчалися інші 95% студентів) разом мали 217572 студентів у 527 закладах у 1950-1951 роках; 453617 студентів у 593 закладах - 1960-1961 роках, 2227214 студентів у 897 закладах у 1970-1971 роках і 4487928 студентів у 1231 закладі у 1980-1981 академічному році. У цьому ж році серед цих студентів навчалося 56% жінок. Ці коледжі росли з 1960 по 1980 роки швидше, ніж будь-яка інша категорія закладів вищої освіти, у 1980-х роках складала вже 38% всіх вищих навчальних закладів - і поряд з земельними коледжами являли собою головну унікальну рису американської вищої освіти.

У ХХ сторіччі спостерігається тенденція зробити вищу освіту не тільки більш корисною студентам для їх подальшої кар'єри, але і більш доступною для широкого кола американських громадян, незважаючи на їх стать, расу, національність, розумові здібності, фізичні та інші вади, а також інші подібні фактори. У цей період також намітилась тенденція більшої популярності державних вузів, тому значна кількість студентів у цей період навчалася у державних вищих навчальних закладах. У 1950 році половина студентів навчалася в державних, половина у приватних вузах. У 1960 році - 59% у державних, у 1970 році - 75% у державних, у 1980 році - 78% студентів навчалися в державних вузах. Щодо кількості державних та приватних закладів, то тут зміни були невеликі. У 1960 році у США було 2040 безпробутових акредитованих вуза, серед яких 65% були приватними і незалежними від держави.

У 1970 році серед 2573 вузів було 57% приватних (недержавних), у 1980 році з 3270 вузів - 54% було приватних. У 1990 році з 3620 вищих навчальних закладів біля 51% становили приватні (незалежні). Така різноманітність вищих учбових закладів вважається позитивною рисою вищої освіти США: це дослідницькі заклади, які надають ступінь доктора; загальноосвітні заклади, які надають випускні дипломи про одержану вищу освіту та ступіні магістрів і спеціалістів; коледжі вільних мистецтв (надають ступінь бакалавра); громадські та початкові коледжі, спеціалізовані коледжі з орієнтацією

на конкретну професію, земельні та господарські заклади та деякі інші.

Головна риса діяльності вузів США - це постійний розвиток та удосконалення програм у залежності до запитів та вимог американського суспільства. XIX сторіччя характеризувалося тенденцією створення нових закладів вищої освіти. У 1800-ті роки більшість закладів залишалися невеликими. У 1870-у році Гарвард мав 655 студентів, Мічіган - 432 студенти, Мінісота - 300 студентів. У наші дні кількість студентів цих університетів становить від 16 тисяч до більш, ніж 66 тисяч осіб.

У 1970-ті роки американська вища школа багато експериментувала, результатом чого став деякий спад академічної якості навчання. Велика кількість студентів коледжів вільних мистецтв переходила на курси професійної орієнтації в інші вузи для планування своєї подальшої професійної кар'єри. Поряд з цим зростав інтерес до навчальних планів загальної освіти. (У США, як правило, термін "навчальний план" асоціюється із спеціальністю, яку може отримати студент, виконавши цей навчальний план). У ці роки студенти стали "занадто серйозними", критики підкреслювали, що студентське життя втратило цікавість і стало більш прагматичним і нудним. Висока інфляція в країні вплинула на бюджет та знизила середній рівень життя професорсько-викладацького складу вузів. У зв'язку з цим кількість студентів, які вступали до вузів на початку 1980-х років, була нижче, ніж прогнозувалася. На початку 1980-х федеральний уряд зменшив підтримку вищої школи, ціни на вищу освіту зросли. Наприкінці 1980-х років намітилась тенденція чіткої диференціації між багатими та бідними закладами, зменшення відсотку студентів, які навчалися в приватних вузах, зростання інтересу до вузько професійних курсів та дисциплін, зростання кількості студентів у господарських закладах, зростання ролі телекомунікацій, комп'ютерів, державної координації та контролю за вищою освітою, розвитку студентських містечок та покращення студентського побуту.

Таким чином, в цілому, американська вища освіта 1980-х років була орієнтована на "масову освіту", тому й характеризувалася такою різноманітністю.

Для ознайомлення наведемо перелік деяких найстаріших і найвідоміших вищих учбових закладів США з наголосом на фомру власності.

1). Harvard University (Гарвардський університет), заснований у 1636 р., незалежний (приватний).

2). Yale University (Йельський університет), 1701 р., незалежний (приватний).

3). University of Pennsylvania (Пенсільванський університет), 1740 р., незалежний (приватний).

4). Princeton University (Принстонський університет), 1746 р., незалежний (приватний).

- 5). Washington and Lee University (університет Вашингтона та Лі), 1749 р., незалежний (приватний).
- 6). Columbia University (Коламбійський університет), 1754 р., незалежний (приватний).
- 7). Brown University (Браунський університет), 1764 р., незалежний (приватний).
- 8). Dartmouth College (Дартмузький коледж), 1769 р., незалежний (приватний).
- 9). Dickinson College (коледж Дікінсона), 1773 р., незалежний (приватний).
- 10). Transylvania University (Трансільванський університет), 1780 р., незалежний (приватний).
- 11). University of Georgia (університет Джорджія), 1785 р., державний (належить штату).
- 12). University of Pittsburgh (Пітсбургський університет), 1787 р., державний (належить штату).
- 13). Georgetown University (Джорджтаунський університет), 1789 р., незалежний (приватний), має фінансову підтримку Римсько-католицької церкви.
- 14). University of South Carolina at Columbia (університет Південної Кароліни в Коламбії), 1801 р., державний (належить штату).
- 15). Vincennes University (Вінченський університет), 1801 р., державний (належить штату).
- 16). United States Military Academy (Військова академія США), 1803 р., належить федеральному уряду США.
- 17). Bradford College (Бредфорд коледж), 1803 р., незалежний (приватний).
- 18). Ohio University (університет Огайо), 1804 р., державний (належить штату).
- 19). University of Maryland, Baltimore Professional School (Балтиморська професійна школа університету Меріленд), 1807 р., державна (належить штату).
- 20). Concordia University Wisconsin (Вісконсинський університет Конкордія), 1881 р., незалежний (приватний), має фінансову підтримку Лютеранської церкви.

1.5. Період удосконалення та реформ у вищій освіті США.

1.5.1. Контроль та фінансування освіти.

Конституція США, поділивши права між федеральним урядом та урядом штатів, залишила та закріпила відповідальність за стан і розвиток освіти за

урядом штатів, їх агенціями та закладами проблем та управління освітою.

Роль федерального уряду. Час від часу люди звертаються до федерального уряду за допомогою у справі розвитку освіти, наприклад, у виділенні земельних ділянок. У недалекому минулому населення 50 штатів не бажало, щоб федеральний уряд виділяв кошти для розвитку освіти та контролював освіту в штатах. І тільки коли потреби на освітні кошти почали перевищувати спроможність штату та місцевого муніципального уряду їх фінансувати, люди почали звертатися за допомогою до федерального уряду. Президенти Кеннеді та Джонсон надавали суттєву федеральну допомогу освіті. Ця політика була продовжена президентами Ніксоном, Фордом, Картером та Рейганом. Останні президенти США - Буш та Клінтон - також підтримують цю політику. Так, наприклад, у 1965 р. федеральний уряд витратив на освіту біля 4 мільярдів доларів, у 1985 р. - 18,4 мільярдів доларів на фінансування головних освітніх програм. На 1997 рік федеральний уряд запланував аж 51 мільярд доларів, більше половини з яких призначена на підтримку вищої освіти США.

Конгрес США має конституційне право вкладати кошти в освіту, але не має прямого контролю над освітою. Інші департаменти федерального уряду, наприклад, оборони, сільського господарства та інші також направляють великі кошти на окремі освітні програми. Головним органом федеральної відповідальності за освіту у США є департамент освіти. Цей департамент покликаний бути лідером у підтримці освіти та співпрацювати з закладами та професійними асоціаціями для удосконалення та покращення народної освіти.

Федеральний уряд надає цільові освітні фінансові займи студентам та їх батькам, якщо вони можуть довести, що вона їм необхідна. Для найбільш обдарованої та перспективної молоді надаються федеральні гранти.

Роль уряду штату. У зв'язку з тим, що штати є відповідальними за свою освітню систему, їх практика та політика відрізняється між собою. У кожному штаті департамент освіти та контролююча комісія з освіти, а також головний управляючий школами, є центральним органом освітньої діяльності штату. Законодавчі органи приймають закони, які розповсюджуються як на державні, так і на недержавні навчальні заклади. Комісія з освіти штату визначає освітню політику згідно до законів штату. Члени комісії обираються народом або призначаються губернатором штату на 2-6 років. До їх функцій входять: виділення коштів, сертифікація та атестація викладачів, підручники, бібліотеки, звіти та освітня статистика.

Роль місцевої (громадської) адміністрації. Однією з унікальних рис системи освіти США є великий вплив місцевих органів адміністрації на учбові заклади. Це надає можливість навчальним програмам відповідати актуальним потребам американського суспільства. У США існує 15500 освітніх регіонів (зон). Більшість з них керуються обраними комісіями з п'яти-семи грома-

дян. Вони взаємодіють з освітньою політикою штату, збирають податки, будують будинки, визначають освітню політику, наймають викладачів для початкових та середніх шкіл, купують обладнання та забезпечують дітей транспортом.

1.5.2. Роль вищої освіти в США.

Децентралізований характер американської системи освіти знаходить свою кульмінацію на рівні вищої освіти. Причиною цього є той факт, що приватна вища освіта у США передувала державній. Тому рання автономія приватної вищої освіти відокремила її від вищих шкіл із державним фінансуванням. Завдяки цьому з'явився прецедент їх відносної незалежності.

Вища освіта у США іде слідом за середньою освітою, яка майже завжди передбачає 12 років навчання. Зараз у США нараховується більше 3,6 тисяч акредитованих коледжів та університетів. Вони пропонують найрізноманітніші вимоги для абітурієнтів і настільки різні типи програм, що іноземним спеціалістам дуже важко ідентифікувати та порівняти коледжі та університети США з вищими навчальними закладами інших країн. Терміни "коледж" та "університет" є аналогічними у розумінні американців, хоча часто коледж є складовою частиною університету.

Типовий американський коледж пропонує природничі, соціальні та гуманітарні курси. Студенти, як правило, віком від 18 до 22 років відвідують заняття (нормально навчаються) приблизно 4 роки. Якщо вони успішно виконують усі вимоги, то отримують ступінь бакалавра з гуманітарних або природничих наук.

Університет традиційно складається з довипускного коледжу гуманітарних та природничих наук плюс випускних шкіл та професійних шкіл (див. п. 1.3, коли американцями німецька модель освіти студентів випускних курсів з наголосом на дослідження була структурно поставлена "зверху" на англійський загальноосвітній коледж вільних мистецтв). Сьогодні біля 50% студентів мають 25 і більше років. Багато з них навчаються для поліпшення кар'єри та одержання відповідних освітніх та наукових ступенів.

Як уже підкреслювалося, унікальною особливістю американської вищої школи є дворічні початкові та громадські коледжі, а також чотирьохрічні коледжі вільних мистецтв. Дворічні початкові або громадські коледжі мають місцевий контроль, фінансуються, головним чином, державою та мають двоєку роль: по-перше, вони пропонують курси для підготовки з технічних та напівпрофесійних орієнтацій; по-друге, готують студентів до чотирьохрічних закладів, які надають освітні ступені. В результаті, до них вступають студенти з широким діапазоном здібностей та інтересів.

Коледжі вільних мистецтв - типові та виключно американські вузи. Вони можуть існувати у двох формах: як вже зазначалося, це може бути складова

частина - школа чи коледж - університетського комплексу, або це може бути незалежна організація. Університетський коледж вільних мистецтв часто пропонує студентам паралельно допускні професійні коледжі, а саме: з інженірінгу (інженерних дисциплін) та адміністрування бізнесом (управління підприємницькою діяльністю). Він також, як і незалежний коледж (що не є складовою частиною університету), пропонує передпрофесійну освіту протягом 4-х або менше років для студентів, які планують продовжувати навчання у продвинутих, більш високого рівня професійних школах, таких як медичні та правові (юридичні). Коледж надає також освіту з вільних мистецтв студентам, які не планують продовжувати навчання та вступати до професійної або випускної школи.

Іншою характеристикою американської вищої освіти є те, що кредити (заликові результати навчання студентів) визнаються в усіх університетах, незалежно від того, в якому університеті вчиться студент. Так, студент може накопичувати кредити в одному університеті, перевести їх у другий, а потім отримати ступінь у третьому університеті.

Більшість ступенів американських університетів надаються по закінченні певної кількості курсів за результатами зароблених студентами кредитів та балів. Кількість кредитів, що надаються за кожний курс, співвідноситься з кількістю годин необхідної роботи студента. На невипускному рівні студент, як правило, має п'ять курсів по три години на тиждень на кожний семестр (семестри - з вересня до кінця грудня та з кінця січня до кінця травня). Більшість студентів проходить 10 курсів за академічний рік. Як правило, щоб отримати ступінь бакалавра, вимагається 40 трьохгодинних курсів (тобто 40 курсів по три години на тиждень протягом одного семестру кожний), або 120 кредитів.

Найбільша кількість ступенів (рівнів) бакалаврів за останні роки було присуджено у сфері бізнесу, менеджменту, освіти та соціальних наук. Традиційні сфери - право (юридичні науки), медицина та теологія є лідерами на першому професійному рівні (після закінчення випускної чи професійної школи, що йде за чотирьохрічним коледжем). Ступенів магістрів було найбільше надано в сфері освіти, бізнесу, суспільних відносин та послуг, а також соціальних наук. Більш ніж 16 тисяч докторських ступенів були надані в освіті, соціальних, біологічних та інженерних науках.

Фінансування університетської освіти. Дуже часто виникає непорозуміння іноземцями у питанні щодо вартості університетської освіти у США. Це, як правило, відбувається тому, що річна вартість стаціонарного навчання студента, що є резидентом певного штату, для отримання ступеню дуже відрізняється від університету до університету та від штату до штату. Деякі престижні приватні університети є дійсно дуже дорогими, у той час, як багато дер-

жавних закладів вищої освіти, такі, як університет Каліфорнія, вимагають порівняно невелику оплату за навчання від резидентів цього штату. У 1985-1986 році середня річна плата за навчання у державному університеті складала 1510 доларів, у приватному університеті - 7440 доларів, плата за кімнату та їжу, відповідно, 2590 та 3110 доларів. Багато студентів мають можливість погодинного працевлаштування для фінансування свого навчання, інші студенти отримують стипендії та займи (фінансові кредити). Стипендії надаються як прямо університетами, так і цивільними, громадськими, трудовими та керівними (управлінськими) організаціями, братствами тощо.

Федеральний уряд США відіграє велику роль у забезпеченні студентів стипендіями, фінансовими кредитами та роботою. У 1984 році більше, ніж 7,7 мільярдів доларів фінансової допомоги отримали студенти на післясередню освіту (щоб покрити витрати на післясередню освіту у вищих навчальних закладах). Федеральний уряд запроваджує велику кількість важливих програм у цьому напрямку (див. The US System of Education, p.19). Після того, як студент закінчує вищий навчальний заклад, він має виплатити фінансовий кредит плюс відсоток. Існує також програма фінансового кредиту для батьків на вищу освіту для їх дітей з дуже низьким відсотком.

Держава також надає можливість батькам оплатити навчання своїх дітей задалегідь, що надає можливість великій кількості батьків планувати свій бюджет з урахуванням майбутнього навчання дітей.

Більшість штатів має свої власні програми надання стипендій, щоб допомогти студентам відвідувати вуз за їх власним вибором. Багато фінансової допомоги надається для резидентів штату, які планують відвідувати вуз в межах цього штату.

Існує велика кількість федеральних програм, програм штатів, місцевих, громадських, благодійних і т.д. для організації вищого навчання інвалідів та осіб з різноманітними вадами. Нижче, у таблиці 1 наведена порівняльна вартість вищої освіти у період з 1970 по 1986 рік (в доларах) для стаціонарного навчання протягом академічного року (за даними Центру Статистики Департаменту Освіти США).

1.5.3. Період реформ у вищій освіті США.

В кінці 1980-х - на початку 1990-х років почався період реформ вищої освіти США. Це було викликано недосконалістю системи набору студентів на навчання у вузи США в основному за принципом фінансової спроможності, а не здібностей та бажання. Критики американської системи вищої освіти підкреслювали, що, незалежно від успішності у середній школі, кожен, хто "переступав поріг вищого навчального закладу та випишував чек, мав можливість стати студентом". І лише невелика кількість талановитої та здібної молоді, яка по-справжньому була зацікавлена в якісній освіті, намагалася всту-

пити до престижних вузів за результатами своїх знань.

Таблиця 1. Порівняльна вартість вищої освіти у період з 1970 по 1986 рік (в доларах) для стаціонарного навчання протягом академічного року

Рік:	1970-71		1975-76		1980-81		1985-86	
Тип:	держ. н/держ.		держ. н/держ.		держ. н/держ.		держ. н/держ.	
<u>Плата за навчання:</u>								
<u>Усі заклади</u>								
Усі заклади	351	1684	433	2272	633	3498	1040	5720
Університети	478	1980	642	2881	915	4275	1510	7440
<u>Інші чотирирічні коледжі</u>								
Інші чотирирічні коледжі	332	1603	469	2084	721	3390	1200	5540
<u>Дворічні коледжі</u>								
Дворічні коледжі	187	1109	245	1427	385	2413	620	3620
<u>Вартість харчування:</u>								
<u>Усі заклади</u>								
Усі заклади	535	586	689	755	940	1053	1290	1530
Університети	568	641	720	833	969	1208	1310	1720
<u>Інші чотирирічні коледжі</u>								
Інші чотирирічні коледжі	499	562	655	718	904	999	1210	1470
<u>Дворічні коледжі</u>								
Дворічні коледжі	473	560	699	712	1000	997	1370	1310
<u>Плата за мешкання в гуртожитку:</u>								
<u>Усі заклади</u>								
Усі заклади	401	468	544	636	798	917	1300	1580
Університети	431	542	573	753	827	1083	1340	1940
<u>Інші чотирирічні коледжі</u>								
Інші чотирирічні коледжі	375	434	533	583	795	860	1310	1470
<u>Дворічні коледжі</u>								
Дворічні коледжі	338	434	442	572	635	880	1010	1480

Для усунення такого недоліку американські федеральні структури влади разом з структурами влади штатів розробили програми фінансової допомоги та підтримки здібної молоді, яка оцінювалася, в середньому, від 25 до 30 мільярдів доларів на рік.

Іншою проблемою вищої школи називали недостатню академічну підготовку студентів та недостатній час, який відводився у американських вузах на навчання в аудиторіях і самостійну роботу студентів. Не було чіткої оцінки набутих студентами знань, статистичних даних про рівень підготовки випускників вузів порівняно з випускниками вищих навчальних закладів інших країн. В результаті, почали розроблятися спеціальні тестові завдання у різ-

них напрямках для усіх категорій вищих навчальних закладів. Велика роль у цій справі належала президенту Бушу та губернаторам штатів, які приділяли постійну увагу удосконаленню освіти.

Демократичні принципи надання освіти та навчання студентів у США крім, безумовно, позитивних рис, мали також і деякі негативні. Так, часто студентам надавалася абсолютна свобода та самостійність у виборі методів та засобів навчання: студенти залишалися без достатнього контролю з боку викладачів під час семестрового навчання, що для молоді ставало проблемою планування власного часу на освоєння курсів (дисциплін) та своєчасної підготовки до залікових та екзаменаційних випробувань.

Реформи у вищій освіті США є частково результатом змін у законодавчій структурі штатів. Усі вони направлені на удосконалення системи вищої освіти, підвищення рівня підготовки спеціалістів, надання рівних і недискримінаційних умов для одержання якісної вищої освіти для усіх громадян США.

Велика увага на державному рівні приділяється також студентам із нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Спеціально створені федеральні та місцеві комісії, які вивчають та намагаються розв'язувати такі проблеми серед студентської молоді.

2. Про надання вищої освіти недержавним приватним (незалежним) Вісконсинським університетом Конкордія.

Вісконсинський університет Конкордія (створений у 1881 році) є власністю Лютеранської церкви США, працює під патронажем Ради директорів, до складу якої входять керівні особи синоду Лютеранської церкви штату Вісконсін, політичні та громадські діячі, бізнесмени, батьки дітей, які навчаються в університеті. Університет має свої філії і відділення у багатьох штатах США та в інших країнах: Бразилії, Гані, Кореї, Малайзії, Польщі, Естонії.

Цей університет надає різноманітні освітні програми за рівнями бакалавр, магістр та доктор філософії у соціальній, гуманітарній, природничій, підприємницькій, теологічній сферах та в галузі медицини. Велика увага приділяється моральному (духовному), академічному, соціальному та фізичному розвитку студентів. Усі кошти, які університет отримує від студентів як плату за навчання, пожертвування та інвестиції університет спрямовує на постійний розвиток своєї матеріальної бази, поліпшення умов праці викладачів і студентів, застосування найновітніших технологій та методів викладання, розвиток власної бібліотеки, надання грантів та стипендій студентам.

Вартість навчання за один семестр у 1996-1997 навчальному році складала 5500 доларів; житло в гуртожитку та харчування - 1800 доларів на семестр. Студенти мають також можливість отримати банківський кредит (за поданням Ради Директорів) та роботу на території університету (не більше 18 го-

дин на тиждень).

3. Вища школа США на сучасному етапі.

Тенденції розвитку та проблеми вищої школи США мають суттєві якісні відмінні, порівняно з вищими навчальними закладами інших економічно розвинутих країн, що зумовлено політичними, економічними та історичними особливостями й умовами формування та розвитку вищої освіти в США. Наприклад, децентралізація вищої освіти, велика різноманітність типів вищих навчальних закладів, значний відсоток приватних і недержавних вузів, широкий кількісний та якісний склад національних меншинств.

Конституція США основну відповідальність за надання громадянам США освіти покладає на окремі штати, тому що уряди штатів, а не федеральний уряд, впроваджує та фінансує всі рівні освіти, у тому числі й вищу освіту. Система вищої освіти в США являє собою фактично п'ятдесят окремих систем, кожна з них має свої особливості, в тому числі - широку різноманітність навчальних закладів із своїми цілями та направленістю у навчанні та контингентом студентів.

У США є департамент вищої освіти, але питання організації навчального процесу в вищих навчальних закладах є прерогативою виключно місцевих органів влади на рівні штатів. Великі повноваження та самостійність щодо організації навчання надаються й самим вузам.

Принципи децентралізації в управлінні зумовлює подальший розвиток процесів урізноманітнення в структурі системи вищої освіти США.

За кількістю студентів у державних вищих навчальних закладах навчається більша їх частина. Однак, одна з характерних рис американської системи вищої освіти - це велика кількість різноманітних приватних недержавних вузів. На початок 1980 року 72% з 1,9 тисяч чотирирічних вищих навчальних закладів належали до приватного сектора і лише 28% - до державного. Але, за кількістю студентів перед вели державні вузи (79% порівняно з 21% у приватних вузах). Так, наприклад, у 1995 році у відомому державному університеті штату Вісконсін (м. Медісон) навчалось близько 50 тисяч студентів, а у також відомому в США приватному (незалежному) Вісконсінському університеті Конкордія (м. Мекуон) - близько 4 тисяч студентів. При цьому річне навчання у державному університеті штату Вісконсін, в середньому, коштувало 3500 доларів, а в університеті Конкордія - 11 тисяч доларів.

І все ж, найбільш відомі та провідні в американській освіті саме приватні вищі навчальні заклади. До них відносяться найбільш відомі, потужні та престижні університети та коледжі, що впроваджують та підтримують високі освітні стандарти. Саме ці вузи найбільше впливають на всю систему освіти США, визначають її високий рівень. Надзвичайно велика роль приватних ву-

зів і у виконанні наукових досліджень та підготовці кадрів вищої кваліфікації. Спеціалісти високої кваліфікації у США - це кадри економіки, оборони та науки Сполучених Штатів Америки.

У зв'язку зі швидким прогресом у прикладній науці, технологіях, а також із міркувань американського престижу на світовій арені система вищої освіти США надає майбутнім спеціалістам: по-перше, ґрунтовні вузькопрофесійні знання; по-друге, вчить самостійно мислити, вирішувати практичні задачі та проблеми; по-третє, самостійно вчитися та підвищувати свою професійну кваліфікацію після основного терміну навчання у вузі; в-четвертих, надає можливість набувати нові знання та підвищувати свою кваліфікацію в системі підвищення кваліфікації в рамках вищої школи (в аспірантурі та на курсах).

У промисловості підтримування професійних знань на необхідному рівні відповідно до потреб науки та техніки здійснюється через систему підвищення кваліфікації та перепідготовки (перепрофілювання). Приватні компанії та корпорації США, як правило, створюють свої коледжі, вищі школи та курси підвищення кваліфікації, куди запрошують провідних спеціалістів з необхідних галузей знань (професорів, викладачів, науковців, дослідників, практиків). Прикладом можуть служити професійно-технічні вузи таких всесвітньо відомих корпорацій як Дженерал Моторс, Дженерал Електрик, АйБіЕм тощо. Заходи по професійній підготовці, перепідготовці, підвищенню професійного рівня є найважливішими в економічній та професійній діяльності корпорацій, компаній у недержавній, а також державній (бюджетній) сфері США. Це є підґрунтям високих компетенції та продуктивності праці американських спеціалістів. Вміле управління економічними процесами спеціалістами високої кваліфікації є гарантією економічного процвітання США. Про зацікавленість приватних корпорацій та компаній у постійному високому рівні кваліфікації своїх співробітників свідчить високий рівень фінансових вкладень у цю невиробничу сферу (від 25% до 35% і більше від прибутків), яке компенсується великими прибутками та високим професіоналізмом американських спеціалістів.

Постійна підготовка наукових кадрів високої (магістрів) і найвищої (докторів філософії) кваліфікації є однією з головних функцій вищої школи США. Особливістю у такій підготовці є таке: через систему післядипломного навчання готуються наукові співробітники для наукових досліджень прикладного характеру. Підготовка вчених для фундаментальних досліджень перенесена на післядокторський період навчання.

Необхідно підкреслити такі особливі риси вищої школи США.

1). Потужність та гнучкість вузів. У США є потужні, відомі усьому світу вищі навчальні заклади. Їх можна умовно поділити на: а) елітні, в яких навча-

ються діти багатих батьків, нащадки відомих політичних, державних діячів та підприємців; б) престижні (з відмінною матеріально-технічною базою, висококваліфікованими професорсько-викладацькими кадрами, давніми традиціями і великою кількістю студентів); в) великі багатопрофільні (в основному - університети) центральні в кожному штаті; г) великі вузкопрофільні (коледжі, вищі школи) центральні в кожному штаті. Також існують і, у більшості своїй - процвітають: д) невеликі багатопрофільні (в основному - університети) та вузкопрофільні (коледжі, вищі школи), що є в кожному штаті та відрізняються один від одного історією виникнення, традиціями, формами фінансування та деякими іншими ознаками (етнічними, релігійними, методами організації навчального процесу тощо).

Треба зауважити, що відкрити (zareєструвати) та отримати дозвіл (ліцензію) на освітню діяльність у США дуже легко: відповідно до законодавства США адміністрація штату без будь-яких проблем реєструє вищий навчальний заклад. А далі новий навчальний заклад повинен переконати майбутніх абітурієнтів у своїй спроможності та престижності свого навчання та диплому.

2). У США існує так званий "інтелектуальний ринок", який формується з усього науково-педагогічного потенціалу не тільки США, але й інших країн світу. Завдяки міжконтинентальним системам зв'язку створено світовий банк даних на усіх діючих науковців, викладачів, дослідників, менеджерів та інших категорій працівників вищої школи. База даних цього інтелектуального банку містить необхідну інформацію про діючих науковців, викладачів, дослідників, менеджерів та інших категорій працівників вищої школи, а також їх пропозиції щодо надання своїх послуг.

Керівники вузів США мають постійну змогу зв'язуватися електронною поштою або іншим зв'язком із необхідними фахівцями, досягати з ними домовленості і таким чином залучати до співробітництва (на обумовлений контракт період). Такий спосіб залучення необхідних кадрів для освітньої діяльності вузів дозволяє: по-перше, ефективно використовувати "мозок" провідних фахівців (що позитивно впливає на рівень підготовки спеціалістів у вузах); по-друге, створювати оптимальний чисельний склад постійних працівників вузів, зосередивши увагу, в першу чергу, на базових (провідних) профільюючих підрозділах свого вузу, які є конкурентно спроможними у масштабах вищої освіти штату, країни, світу; в-третьє, примушує працівників вищої школи постійно підвищувати свій науковий і професійний рівень у рівних умовах конкуренції; в-четвертих, зменшувати кількість потенційно не придатних для роботи у вищій школі осіб за рахунок природного їх відсіву; в-п'ятих, залучати відомих в усьому світі фахівців для викладання циклів лекцій, що підвищує рейтинг вузу, який запрошує фахівця. Таким чином, структура професорсько-викладацького складу багатьох вузів є дуже гнуч-

кою, деякі підрозділи є символічними (тобто мають тільки керівника або назву), а вузи між собою створюють щось подібне до комплексів (за розподілом дисциплін, що є базовими і викладаються конкретним вузом). Такий розподіл повноважень враховується при акредитації вузів і заохочується офіційними керівниками освітньої сфери.

Аналогічною є ситуація зі створенням тимчасових потужних науково-дослідних колективів. Основним критерієм для створення тимчасових колективів для "мозкового штурму" в будь-якій галузі є необхідна матеріально-технічна база вузу, що запрошує спеціалістів, та достатній обсяг фінансування. При цьому до науково-дослідних робіт на платній основі залучаються студенти старших курсів, аспіранти та докторанти. Таку науково-дослідну роботу фінансують федеральні органи, військово-промисловий комплекс, корпорації та компанії США, а також приватні фірми та фізичні особи (в тому числі - з-за кордону).

3). Навчання у вузах США платне. Всі відомі, престижні приватні (незалежні) та державні вищі навчальні заклади США набирають студентів на навчання на платній основі. Це один з головних принципів вищої освіти США: навчання повинно бути платним. Від цього залежить зацікавленість абітурієнтів і студентів, їх батьків, спонсорів, які надають фінансову підтримку студентам. Вартість навчання дуже різна й залежить від конкретного вузу. Але, в системі вищої школи США є й інший, дуже демократичний, принцип: навчатися у вузах можуть усі, хто має для цього необхідні інтелектуальні можливості. Для цього існує цілий ряд пільг, федеральних, місцевих, комунальних, благодійних та інших фондів підтримки вищої школи для надання стипендій малоімущим, інвалідам, а також іноземним студентам. У вузах існує стипендія, яка може навіть перевищувати вартість навчання. Усе залежить від бажання, старання, хисту й талантів студентів, їх активної позиції, повноцінної участі у діяльності та житті вузу. Студенти мають змогу та офіційний дозвіл працювати у вільний від роботи час для покриття витрат на навчання, можуть переривати навчання, або одночасно відвідувати заняття на декількох факультетах або в декількох вузах.

4). Американські студенти витрачають часу на навчання у 2 рази менше, ніж студенти інших країн (наприклад, Західної Європи або Японії). Вони витрачають менше часу на академічне навчання, самостійну роботу, але мають можливість працювати. Вищі навчальні заклади західно-європейських країн планують значно більше часу (порівняно з американськими вузами) на академічну підготовку студентів, їх самостійну роботу та індивідуальну роботу з викладачем.

5). Якщо вуз є приватним (незалежним), то він не залежить від адміністрації штату. Він має незалежну піклувальну раду, незалежне фінансування

через приватні кошти (плата за навчання, пожертвування, інвестиції і т.і.). Його діяльність у деяких аспектах регулюється законами штату. Як правило, такі закони, як Закон про освіту, про наукові дослідження, про адміністративні функції - розповсюджуються як на державні, так і на приватні вузи. Ці закони стосуються також оцінки знань студентів, публікації статистики кримінальних подій у вузах, бюджетів закладів, використання тварин у процесі навчання та досліджень, рівень знання англійської мови викладачами (який обмежує можливість вищого навчального закладу наймати викладача з-за кордону) і т.д. Держава (штат) обмежує або оподатковує підприємницьку діяльність вузів. Це обмежує діяльність вузівської адміністрації.

На закінчення підкреслимо, що девіз американської молоді - "чим більше вчишся, тим більше заробляєш", а усі американці вірять у тезу, що "рівень та якість освіти безпосередньо пов'язані з рівнем життя". Тому американці певні, що їх система освіти відповідає світовому рівню, але може бути ще досконалишою. Американці також вважають, що жодне суспільство в історії людства не приділяло такої великої уваги та не витратило стільки коштів на освіту своєї молоді. На їх погляд вже недалеко той час, коли здійсниться велика історична мета американців - загальна освіта від дитячого садка до університету для кожного громадянина США.

Л і т е р а т у р а :

1. Научно-технический прогресс и система образования (Великобритания, США, ФРГ, Франция, Швеция). М., 1985.
2. The United States System of Education. US Department of Education. US Information Agency. USA, July 1986.
3. Ethel Tiersky, Martin Tiersky. The U.S.A. Customs and Institutions. Prentice-Hall, Inc., USA, 1990.
4. Chester E. Finn, Jr., Theodor Rebarber. Education Reform in the '90s. Maxwell Macmillan International, USA, 1992.
5. Gerald Leinwand, Ph.D. Public Education. Facts On File, Inc., USA, 1992.
6. James E. Mauch, Paula L.W. Sabloff. Reform and Change in Higher Education. Garland Studies in Higher Education, vol. 2. Garland Reference Library of Social Science, vol. 961. USA, 1995.
7. John D. Pulliam, James Van Patten. History of Education in America. Sixth Edition. Prentice-Hall, Inc., USA, 1995.
8. Concordia University Wisconsin. 1995-1996 Catalog. Mequon, Wisconsin, USA, 1995.

Частина 2. Недержавна вища освіта Великобританії, Германії, Франції, Італії та Японії.

Розглядаються особливості організації недержавного сектора вищої освіти в країнах Західної Європи (Великобританія, Германія, Франція, Італія) та Японії. Аналізуються позитивні та негативні риси державної і недержавної вищої школи, спільне та особливе, тенденції подальшого розвитку, роль недержавної вищої освіти у підготовці кадрів для своїх країн.

Зміст:

1. Про вищу освіту деяких країн Західної Європи та Японії	стор. 22
2. Особливості платної вищої освіти Великобританії	стор. 23
3. Проблеми платної вищої освіти Германії	стор. 25
4. Недержавна вища освіта Франції	стор. 27
5. Платна вища освіта Італії	стор. 28
6. Особливості платної вищої освіти Японії	стор. 29
Література	стор. 33

1. Про вищу освіту деяких країн Західної Європи та Японії.

Організація вищої освіти в економічно розвинутих країнах Західної Європи має як багато спільного (що зумовлено взаємним впливом економічних і політичних систем), так і багато різного, національного. Традиційно вищу освіту у західно-європейських країнах надають класичні та спеціалізовані університети, академії, інститути, коледжі та різноманітні професійно-орієнтовані вищі школи. Найсуттєвішим спільним є переважаюча державна, безкоштовна вища освіта, різним - методи та форми надання вищої освіти, терміни навчання у вищих навчальних закладах, градація і престижність надаваних освітніх ступенів, характер впливу держав на регулювання і контроль вищої освіти. Спільним є й необхідність абітурієнтам мати обов'язкову дев'ятирічну середню освіту (для порівняння, у США обов'язкова середня освіта становить 12 років, а у Японії з недавнього часу обов'язковою для усіх громадян є дванадцятирічна загальна середня та чотирирічна вища освіта), а також деякі проблеми щодо можливості отримання вищої освіти, її якості та ефективності. Головним досягненням вищої освіти економічно розвинутих країн є демократичні принципи її функціонування та керівництва нею, суттєва автономія, самостійність та децентралізація, великі права адміністративного і науково-педагогічного персоналу щодо самоуправління (як в недержавних, так і в багатьох державних вузах) і вибору керівників вищих навчальних закладів, їх обов'язкова підзвітність своїм виборцям, гласність і

висока професійність. Також практично відсутні випадки і навіть поняття волюнтаризму, протекціонізму, корупції і зловживань у вузах цих країн.

Як правило, вища освіта в країнах Західної Європи доступна широкому колам молоді, є необхідною для набуття ґрунтовних класичних наукових і професійних знань, надає можливості для самореалізації та здійснення кар'єри, досягнення поставленої мети. У більшості країн пропонується безкоштовна, або досить недорога державна вища освіта, можливість постійного (безперервного) підвищення кваліфікації та післядипломної освіти, перекваліфікації та набуття другої спеціальності. Як правило, провідні державні вищі навчальні заклади мають сучасну матеріально-технічну базу, висококваліфікований науково-педагогічний персонал, застосовують новітні, прогресивні методи, методики та технології навчання, видають сучасну наукову та учбово-методичну продукцію, якісно організують побут і відпочинок студентів і своїх співробітників. Але, державна безкоштовна вища освіта має й свої недоліки. Хоча вона і є значним соціальним досягненням економічно розвинутих країн, проте, як не дивно, багато в чому протирічить ринковим принципам економічних відносин у цих країнах: доступність і безкоштовність вищої освіти не забезпечує ефективних економічних стимулів її одержання, швидкого та цільоспрямованого навчання, доцільного вибору спеціальності у відповідності до ринкових потреб суспільства, призводить до значного відсіву та подовження термінів навчання, нераціональної витрати часу на перепрофілювання та одержання другої спеціальності. Все це вимагає проведення реформ.

Великий вплив на систему вищої освіти країн Західної Європи та Японії мали наслідки другої світової війни. Так, Японія, взявши за основу модель вищої школи США, досягла найбільших у світі успіхів у галузі підготовки спеціалістів високої та вищої кваліфікації, що зумовило бурхливий економічний ріст країни, вихід на перше місце у світі за темпами росту науково-технічного потенціалу, продуктивності праці, створення найновіших технологій, автоматизації та роботизації технологічних процесів. Великих успіхів у сфері вищої освіти досягла й ФРН, яка змогла зберегти традиції класичних німецьких університетів, запозичити досвід початкових коледжів Великобританії та технічних (професійно-орієнтованих) вищих шкіл США, забезпечити високу німецьку якість навчання і, зокрема, завдяки цьому стати найбільш розвинутою країною Європи. Розглянемо далі деякі особливості організації платної вищої освіти у Великобританії, Німеччині, Франції, Італії та Японії.

2. Особливості платної вищої освіти Великобританії.

За статистичними даними Департаменту освіти та науки Великобританії у 1990-х роках у початкових та середніх школах Англії навчалося біля 8 мільйонів школярів, з них близько 6 % - у незалежних (недержавних) навчаль-

них закладах. Це, в основному, граматичні та приватні школи, що надають найкращу освіту і випускники яких мають пріоритетні можливості для вступу у найпрестижніші університети.

Вищу академічну освіту у Великобританії надають головним чином університети. Підготовку технічних кадрів здійснюють коледжі і технічні факультети університетів, самостійні коледжі та інститути. Термін навчання у вищих учбових закладах - від 3 до 4 років, після чого випускники одержують ступінь бакалавра. Велика частина студентів вищих навчальних закладів Великобританії одночасно вчиться і працює, тому студенти поділяються на тих, хто вивчає повний університетський курс, і тих, хто в основному працює і вивчає лише частину університетського курсу на спеціальних відділеннях для так званих "вільних слухачів". Зараз у Великобританії надають вищу освіту 44 (в Англії - 36) університети, 8 політехнічних інститутів і 48 коледжів вищої освіти. Найвідоміші та найстаріші університети - Оксфордський (заснований у 1167 році), Кембріджський (1209 р.), Едінбургський (1583 р.), Лондонський (1836 р.), Кардіфський (1893 р.), Белфастський (1908 р.). Також відомі й порівняно нові університети - Бірмінгемський, Нотінгемський, Стратклайдський, Есекський та ін. В цілому, у вищих навчальних закладах Великобританії вчиться: порядку 285-300 тисяч осіб на рік - в університетах (з урахуванням студентів-іноземців, але без урахування студентів Відкритого та Букінгемського університетів), та 2,3-2,5 мільйонів осіб на рік - в інститутах, різноманітних коледжах, вищих школах, курсах.

Недержавних вищих навчальних закладів у Великобританії не так вже і багато. В основному це коледжі подальшої, заочної та професійно-технічної освіти, а також декілька престижних університетів. У них навчається близько 5,5-7% від загальної кількості студентів Об'єданого Королівства.

Серед недержавних (незалежних) університетів одним із найвідоміших, найпопулярніших і найпрестижніших є Букінгемський університет. У 1973 році було засновано незалежний Букінгемський університетський коледж, який у 1983 році було реорганізовано у Букінгемський університет із правами надавати ступені бакалаврів, магістрів та докторів. Опікають цей університет королева Великобританії та королівська рада, які фінансують та контролюють діяльність університету. Навчання в університеті платне, вартість навчання залежить від обраної спеціальності, індивідуальних особливостей абітурієнта (походження, отриманої середньої освіти, фінансової спроможності тощо). В останні роки в ньому навчалосся всього біля 1 тисячі студентів на рік. Більшість курсів, після яких студенти отримують ступінь, мають дворічний термін навчання. Університет має шість вищих шкіл, найбільші з яких - це школи права, фінансів, бізнесу та економіки. Кожний навчальний рік складається з 4-х семестрів, які мають по 10 тижнів. Це дорівнює трьом ро-

кам навчання з трьома десятиденними семестрами на рік в інших університетах.

У Великобританії існують незалежні коледжі так званої "подальшої освіти", що пропонують молоді від 16 років і більш дорослим повні або вечірні курси, аналогічні до державних. Основні курси - це мистецтво та архітектура, комерція і торгівля, ведення домашнього господарства, драма, музика, телекомунікації, англійська мова як іноземна та іноземні мови. Відповідно до Закону про Освіту ні центральний уряд, ні місцеві органи освіти не мають права контролювати діяльність або встановлювати стандарти для незалежних коледжів подальшої освіти. До 1 квітня 1982 року Департамент освіти і науки Великобританії відповідав за систему визнання недержавних коледжів подальшої освіти. Зараз це є прерогативою спеціальної організації - "Британська акредитаційна рада незалежної подальшої та вищої освіти", що була створена у листопаді 1984 року. В ній працюють досвідчені інспектори, радники та вищі адміністративні чини політехнічних та професійних комітетів.

Існують також декілька незалежних професійних організацій, що забезпечують систему визнання або акредитації, такі як: Національний комітет по драматичному (театральному) мистецтву, Комітет по танцювальному мистецтву, Британська рада (яка з 1982 року керує роботою закладів, що забезпечують курси з англійської мови як іноземної). Деякі незалежні коледжі, так само, як і велика кількість професійних комітетів, видають свої власні дипломи, або інші кваліфікаційні документи. Взагалі, Департамент освіти і науки не має можливості визнавати такі дипломи і кваліфікаційні документи і робить це лише в окремих випадках.

Комітет по акредитації заочних курсів є незалежною організацією, створеною заочними коледжами у 1969 році для впровадження системи акредитації. Цей комітет встановлює і контролює стандарти коледжів заочного навчання, захищає їх інтереси та інтереси їх студентів. Державний секретар з освіти та науки Великобританії призначає голову Комітету по акредитації заочних курсів та половину членів цього комітету.

3. Проблеми платної вищої освіти Германії.

Вища освіта об'єднаної Германії представлена класичними (академічними) і технічними університетами, інженерними академіями, вищими технічними та іншими спеціалізованими вищими навчальними закладами, об'єднаними вищими школами, теологічними, педагогічними і мистецькими вузами. В них навчається основна частина німецьких студентів, саме ці навчальні заклади здійснюють наукову підготовку найвищого рівня, забезпечують реальний зв'язок науково-дослідної роботи з навчанням, надають вчені ступені і звання усіх рангів. Серед найбільш відомих академічних вузів виділяються уні-

верситети: Мюнхенський (заснований у 1472 році, 66 тис. студентів), Кельнський (1388 р., 50 тис. студ.), Мюнстерський (1780 р., 45 тис. студ.), Бонський (1786 р., 40 тис. студ.), Гамбургський (1919 р., 40 тис. студ.), а також Берлінський, Лейпцігський, Йенський, Галле-Вітенберзький, Дрезденський. До неакадемічних відносяться вищі професійні навчальні заклади, що здійснюють підготовку прикладного характеру і випускають фахівців для виробництва. Серед них - вищі професійні школи Кельна (15 тис. студ.), Мюнхена (14,5 тис. студ.), Гамбурга (12,5 тис. студ.), а також невеликі технічні вузи з загальною кількістю студентів від 1 до 3 тисяч студентів.

В об'єднаній Германії зараз нараховується біля 310 вузів, з них лише 4% - недержавні (приватні або церковні). В середньому щороку в Германії навчається приблизно 1,35-1,42 мільйона студентів, з них 28% обирають соціально-екномічні спеціальності, 21% - гуманітарні, 20% - технічні, 16% - природничо-математичні, 7% - медичні, 8% - інші спеціальності (в тому числі - педагогічні). Тільки біля 10 тисяч студентів навчаються у недержавних вузах.

З кінця 1970 - початку 1980 років навчання в державних вищих навчальних закладах Германії (ФРН) - безкоштовне для студентів і доступне для більшості молодих німців та емігрантів. У цей же час з'являється ряд приватних (недержавних) вузів, що стали популярними і почали готувати наукову еліту, надавати високоякісну вищу освіту з економіки, бізнесу, права, інших необхідних для країни спеціальностей. Метою відкриття приватного сектору вищої школи була спроба змінити державну політику і монополізувати вищу освіту, підвищити якість навчання, підготувати елітні наукові кадри, розвантажити державні вузи (які були перевантажені на 70-80%), досягти найбільшої погодженості змісту і профілю підготовки з потребами економіки. В останні роки спостерігається перехід від державного управління системою вищої освіти до принципів її ринкового регулювання. З цим пов'язана реформа вищої школи, необхідність якої обумовлена такими негативними явищами, як переповненість вузів, більш тривалий, порівняно з іншими західно-європейськими країнами, термін навчання, значний відсів (до 25%) та відсутність економічних стимулів швидкого та ефективного навчання (одним із яких є плата за навчання). Також негативними явищами державної освіти є неефективний зворотний зв'язок між ринком праці та вищою школою, незбалансованість попиту та пропозиції на кадри високої кваліфікації, зайвий випуск незапитаних спеціалістів тощо. Реформа має привести до реальної, дійсної, автономії вузів, їх більшої фінансової незалежності. Пропонується змішана форма фінансування: частина витрат має покриватися державою, а частина - студентом, причому пропорція також може бути регульованою. Витрати студентів можуть частково або повністю компенсуватися державою або спеціальними фондами (стипендії, гранти, дотації, пільгові кредити тощо).

Така модель фінансування, яка враховує якість підготовки спеціалістів та ефективність діяльності вузу, має привести до посилення конкуренції між вищими навчальними закладами, що впливатиме на їх раціональне наповнення, вибір та пропозицію найбільш актуальних спеціальностей з орієнтацією на попит ринку праці, підвищення інтенсивності і зменшення тривалості навчання, розширення зв'язків із виробництвом і замовниками. Деякі німецькі фахівці пропонують запозичити двофазову американську модель організації вищої освіти у період адаптації до умов ринку вищої школи Німеччини. Перша фаза передбачає засвоєння наукової дисципліни й досягнення високого рівня наукової підготовки, друга фаза - одержання професійної кваліфікації. При цьому підготовка у другій фазі розглядається як елемент ринку. Зацікавлені підприємства, організації та установи мають не тільки фінансувати навчання на етапі професійної підготовки, а й оплачувати стипендії студентам. Така оплата може здійснюватися у вигляді кредиту з наступним відпрацюванням на підприємстві, в організації, установі. Крім того, модель американської вищої освіти має забезпечити і високий освітній стандарт за рахунок реальної конкуренції вузів.

4. Недержавна вища освіта Франції.

Вищу освіту у Франції надають, як правило, безкоштовно біля 70 університетів і велика кількість спеціальних вищих навчальних закладів і шкіл. Найбільш престижними і відомими у Франції є так звані Великі школи: Вища нормальна школа, Вища практична школа, Національна школа адміністрування, Вища горна школа, Національний політехнічний інститут, Національна школа сучасних східних мов, Вища національна школа технічної освіти тощо. Всесвітньо відомі і Паризький університет "Сорбона" та Колеж де Франс. Кількість недержавних вузів незначна (не більше 3%), але вони є досить престижними. Наприклад, приватний університет "Париж - VIII" (вища школа перекладачів) - готує перекладачів високої кваліфікації і надає, також, другу (гуманітарну) спеціальність. Є декілька недержавних університетів і коледжів, що належать католицькій церкві, а також промисловим компаніям і фірмам. Але, майже усі державні вищі навчальні заклади беруть у студентів перед початком кожного навчального року вступний внесок порядку 1500 франків (130 дол. США), щоб запобігти випадків необгрунтованого вступу абітурієнтів на безкоштовне навчання і подальшого їх відсіву. Проте, слід підкреслити, що закінчують вищі навчальні заклади і отримують випускний ступінь, як правило, порядку 70-75% студентів (інші відсівуються).

Реформи, що відбуваються у вищій школі Франції, схожі на загальноєвропейські і мають за мету удосконалити систему вищої освіти країни, пристосувати вузи до потреб ринкових відносин, підвищити ефективність їх діяльно-

сті, розширити альтернативний (недержавний) сектор вищої освіти. Альтернативні (недержавні) вузи покликані, в першу чергу, надавати другу (додакову) вищу освіту, підвищувати рівень професійної кваліфікації інженерно-технічних та економічних кадрів, надавати гуманітарну освіту, готувати наукові кадри вищої кваліфікації та професорсько-викладацький склад. Фахівці галузі вищої освіти ретельно вивчають досвід американської та Японської вищої школи і рекомендують запозичити принцип обов'язкової оплати навчання з метою підвищення його ефективності та престижності.

5. Платна вища освіта Італії.

Вища освіта в Італії платна. Існують державні та недержавні (приватні) університети, вищі художні школи, академії, консерваторії. Найстаріші в Європі університети - Болонський та Пармський (засновані в XI столітті), а найбільші в Італії - Римський і Неаполітанський університети. Також дуже відомі університети міст Барі, Флоренції, Генуї, Мілана, Падуї, Палермо, Туріна, політехнічні інститути в Туріні та Мілані, інститут проблем Сходу в Неаполі тощо. У державних вузах плата за навчання, як і у Франції, вноситься напередодні кожного навчального року і також є досить символічною (порядку 85 тис. лір, або 50 дол. США). За весь період навчання (4-6 років) плата за навчання складає від 200 до 300 дол. США. При цьому до 30% італійських студентів отримують стипендії (від 425 тис. лір - для тих, хто живе у тому ж місті, де вчиться, до 850 тис. лір - для тих, хто приїхав на навчання з інших місць). Багато студентів з малоімущих родин отримують різноманітну фінансову допомогу від держави, компаній та фірм, від католицької церкви та інших спонсорів. Також значна кількість італійських студентів має суттєві пільги при отриманні житла в гуртожитках, користуванні медичним обслуговуванням, придбанні підручників, їжі, проїзді у муніципальному та міжміському транспорті тощо. Студенти та їх батьки ще мають можливість отримати пільгові банківські кредити на оплату навчання у недержавних вузах (де вартість навчання, в середньому, у 40-50 разів вища, ніж у державних).

Щорічно до 1 мільйону італійців навчаються у вищих навчальних закладах країни, у тому числі приблизно 12-15% - у недержавних вузах. Найбільш популярні спеціальності - юридично-правові, медичні, менеджерсько-економічні, гуманітарні (філологічні, філософські, соціальні), мистецькі. Вступ до вузу здійснюється без іспитів за атестатом про середню освіту будь-якого профілю (за виключенням фізкультурних та спортивних спеціальностей). Відвідування занять вільне, досить великий відсоток студентів (до 30%) зовсім не закінчує, або закінчує навчання із запізненням на 1-2 роки. Після закінчення навчання випускники вузів отримують професійний диплом, або диплом спеціалізованої підготовки, або ж диплом, що свідчить про закінчення

вузу. Вища освіта Італії знаходиться у стані реформи, мета якої багато в чому співпадає з метою реформ вищої освіти інших західноєвропейських країн.

6. Особливості платної вищої освіти Японії.

Після другої світової війни японські закони про освіту зробили її безперервною за схемою 6-3-3-4. У тому числі: 3-річні дитячі садки (Kindergartens - Yochien) - від 3-х до 5-ти років, для розумової та фізичної підготовки дітей до навчання у початковій школі (перебування у дитячому садку не обов'язкове); обов'язкова 6-річна початкова, або, так звана, "елементарна" школа (Elementary School - Shogakko) - для дітей від 6 до 12 років; обов'язкова трирічна початкова середня або так звана "нижча або молодша середня" школа (Lower Secondary School - Chugakko) - для дітей віком від 13 до 15 років; трирічна загальна середня, або так звана "вища або старша середня" школа (Upper Secondary School - Kotto-gakko) - для тих підлітків від 16 до 18 років, хто має обов'язкову 9-річну середню освіту (з 1993 року - ця освіта також обов'язкова. Для отримання загальної середньої ("вищої або старшої середньої") освіти раніше часто необхідно було складати вступні та випускні іспити; тепер - тільки випускні). Є багато й спеціальних середніх шкіл для дітей з фізичними та розумовими вадами. За даними на початок 1996 року у Японії було біля 65,5 тисяч (або 100 %) шкіл, що надавали середню (включаючи початкову, початкову середню і загальну середню) освіту, у тому числі: 620 (або 0,95%) національних (державних), 46,8 тисяч (або 71,45%) локальних (місцевих чи муніципальних) та 18,08 тисяч (або 27,6%) приватних (недержавних).

Вищі учбові заклади Японії включають університети, молодші або початкові (Junior) коледжі, технологічні коледжі (Colleges of Technology), а також коледжі спеціальної підготовки (Special Training Colleges) та різноманітні школи трудового навчання (Miscellaneous Schools).

Університети (Daigaku) здійснюють навчання та дослідження по спеціалізованим академічним дисциплінам та надають студентам класичні та новітні (передові) знання. Для того, щоб стати студентом, необхідно мати повну середню освіту (12 років навчання). Для одержання ступеня бакалавра (Gakushi) треба пройти курс, розрахований не менш, як на 4 роки. Після цього можна продовжувати навчання у так званій "випускній школі" (Graduate School) у різних напрямках, щоб одержати ступінь магістра (Shushi) та доктора (Nakushi). Випускні школи розраховані, як правило, на п'ять років: дворічний курс, щоб отримати ступінь магістра, та наступний трьохрічний курс - для отримання ступеня доктора. Але, для найбільш здібних (талановитих) студентів та відмінників навчання існує можливість стати магістром за один рік і доктором - за два роки.

Молодші або початкові коледжі (Tanki-daigaku) мають за ціль навчання та дослідження по спеціальних предметах (курсах), а також розвиток у студентів здібностей, необхідних для трудового та практичного життя. Для вступу у молодші коледжі необхідно також мати повну середню освіту (12 років). Курс навчання - 2-3 роки, після закінчення якого студент отримує ступінь молодшого бакалавра (Associate Bachelor - Jun-gakushi). Більшість курсів цих коледжів - це гуманітарні, соціальні науки, підготовка вчителів і домашня економіка. Переважна кількість студентів цих коледжів - жінки. По закінченню студенти можуть продовжувати навчання в університетах, а їх кредити зараховуються як частина кредитів для отримання університетського ступеня бакалавра.

Технологічні коледжі (Koto-senmon-gakko) на відміну від університетів і молодших (початкових) коледжів приймають студентів із незакінченою середньою освітою і пропонують п'ятирічний курс, що є необхідним для одержання ступеня молодшого бакалавра. У них поглиблено вивчаються професійно-орієнтовані дисципліни (курси), що необхідні студентам у їх майбутній трудовій діяльності. Це, як правило, інженерні дисципліни, курси з теорії морської справи, торгового мореплавання тощо. По закінченні їх можна продовжувати навчання на старших курсах університетів. Також ці коледжі можуть пропонувати поглиблені курси, що є необхідними для одержання ступеня бакалавра.

Коледжі спеціальної підготовки (Senshu-gakko) пропонують навчальні курси, що поділяються на три категорії: вищі середні, післясередні, загальні. Кожний курс нараховує не менш як 40 студентів, які одержують систематичне навчання протягом одного року (800 або більше аудиторних годин на рік). Коледжі спеціальної підготовки, що пропонують вищі середні курси, називаються вищою середньою спеціальною школою (Koto-senshu-gakko). Ті коледжі спеціальної підготовки, що пропонують вищі післясередні курси, називаються коледжами професійної підготовки (Senmon-gakko). Для того, щоб вступити у вищу середню спеціальну школу, треба мати обов'язкову 9-річну середню освіту. Для вступу у коледжі професійної підготовки треба мати загальну середню освіту, або закінчити вищі середні курси коледжів спеціальної підготовки. З 1986 року за рішенням японського Міністерства освіти студенти, які закінчили вищі середні курси (терміном навчання три або більше років) у коледжах спеціальної підготовки, можуть бути претендентами на місце в університеті.

Різноманітні школи трудового навчання (Kakushu-gakko) пропонують трудове та практичне навчання у таких сферах, як: виготовлення одягу, кулінарія, бібліотечна справа, машинопис та друкарство, управління (водіння) та ремонт автотранспорту, комп'ютерна техніка тощо. Для вступу до них треба

мати початкову середню освіту. Курс навчання - один рік, чи більше (не менше, ніж 680 аудиторних занять на рік). Але існують і скорочені курси (від 3 місяців і більше).

Коледжі спеціальної підготовки і різноманітні школи трудового навчання, як правило, є приватними вищими навчальними закладами Японії.

Тепер розглянемо деякі кількісні та якісні оцінки і співвідношення стосовно оплати послуг у японській сфері освіти.

Таблиця 2. Кількість університетів/молодших коледжів (1955 - 1995 р.р.)

Рік	Всього	Національні	Локальні	Приватні	Відсоток приватних
1955	228 / 264	72 / 17	34 / 43	122 / 204	53,5% / 77,3%
1960	245 / 280	72 / 27	33 / 39	140 / 214	57,1% / 76,4%
1965	317 / 369	73 / 28	35 / 40	209 / 301	65,9% / 81,6%
1970	382 / 479	75 / 22	33 / 43	274 / 414	71,7% / 86,4%
1975	420 / 513	81 / 31	34 / 48	305 / 434	72,6% / 84,6%
1980	446 / 517	93 / 35	34 / 50	319 / 432	71,5% / 83,6%
1985	460 / 543	95 / 37	34 / 51	331 / 455	72,0% / 83,8%
1990	507 / 593	96 / 41	39 / 54	372 / 498	73,4% / 84,0%
1995	542 / 596	99 / 40	42 / 54	401 / 502	73,3% / 84,2%

На початку 90-х років (до 1997 року) в університетах/молодших коледжах Японії щорічно навчалася така кількість японських студентів (в середньому, тис. осіб): усього - 2414/540, серед них - жінок - 30% / 92%; у тому числі: 1) у національних - 560/18; 2) у локальних - 74/22,5; 3) у приватних - 1780 / 512. При цьому, у приватних університетах/молодших коледжах щорічно навчалася (в середньому) 73,74%/94,81% японських студентів.

В університетах Японії - "національних/локальних/приватних, або у %/усього" у цей період щорічно: 1. Отримували ступінь (у середньому, тис. осіб): а) бакалавра - 460/61/1680 або 76,33%/2201; серед них - жінок - 29,9%; б) магістра - 49,1/3,0/26,5 або 33,71%/78,6; серед них - жінок - 18,6%; в) докторів - 21,6/1,72/9,22 або 28,33%/32,54; серед них жінок - 16,7%. 2. Навчалися на продвинутих курсах (для талановитої молоді та відмінників) - 0,518/0,015/0,446 або 45,56%/0,979; серед них - жінок - 41,8%. 3. Навчалися на короткострокових курсах - 0,465/-/3,650 або 88,7%/4,115; серед них - жінок - 45,5%. 4. Навчалися на інших формах навчання (підвищували кваліфікацію, на перепідготовці тощо) - 28,32/8,265/60,184 або 62,2%/96,766; серед них - жінок - 27,5%.

Розглянемо дані про середні витрати японських студентів на навчання в університетах Японії на початку 1990-х років (таблиця 3). Для порівняння, щорічні середньостатистичні витрати студентів молодших коледжів у цей же

період складали (в тисячах йен, 1 дол. США = 120 - 130 йен): усіх витрат - 1388,1; у тому числі: всього на навчання - 844,1; всього на "життя" (поза навчання) - 544,0.

Таблиця 3. Середні витрати японських студентів на навчання в університетах Японії на початку 1990-х років (у тис. йен, 1 дол. США = 120 - 130 йен)

Витрати	В середньому	Національні	Локальні	Приватні
Усіх витрат	1643,3	1322,3	1251,3	1755,0
у тому числі на:				
- навчання	549,9	285,4	307,5	638,8
- інші послуги	138,4	3,5	15,6	183,7
- навчальну діяльність	48,7	51,9	48,5	47,8
- позааудиторну діяльність	51,4	49,3	48,1	52,5
- транспорт	72,1	55,8	73,9	77,0
- всього на навчання	860,5	445,9	493,6	999,5
- на їжу	242,1	283,6	235,7	229,8
- проживання	207,6	268,8	205,3	189,3
- охорону здоров'я	36,3	33,8	35,8	37,1
- розваги	176,7	165,9	162,6	130,4
- різноманітні (побутові) витрати	120,1	124,3	118,8	118,8
- всього на "життя" (поза навчання)	782,8	876,4	758,2	755,5

Наведемо, також, для порівняння рівень річної (сумарної) стипендії, що їх отримують протягом року студенти із задовільною успішністю університетів Японії - "національних/локальних/приватних/у середньому", а також студенти із неможливих та незначної кількості малоїмущих родин Японії (у тис. йен, 1 дол. США = 120 - 130 йен): 125/106,5/100/105.

Найвідоміші національні та локальні університети Японії: Токійський (біля 19 тис. студентів), Кіото (15,8 тис. студентів), Тохоку (м. Сендай, 11,5 тис. студентів). Найпопулярніші приватні університети (усі знаходяться в Токіо) це - Ніхон (біля 103 тис. студентів), Васеда (біля 42 тис. студентів), Мейдзі (біля 34 тис. студентів), Хосей (біля 30 тис. студентів), Токай (біля 27 тис. студентів). На економічних та юридичних факультетах на початку 1990-х років навчалися біля 40% студентів, на інженерно-технічних і природничо-наукових - 25%, літературних - 11%, педагогічних - 6%, медичних - 5%, сільськогосподарських - 3%.

Основний висновок щодо платної вищої освіти в Японії такий: японська

вища школа виросла у післявоєнний період на прикладі американської вищої школи. Обов'язкова та досить висока оплата вищої освіти робить її ефективною та престижною, а у поєднанні із потужними соціальними програмами - також доступною для переважної більшості населення країни. Високі ж вимоги промислово-технічних фірм і корпорацій до професійної підготовки кадрів, намагання японців стати економічними і науково-технічними лідерами у світі, отримати перемогу в конкурентній боротьбі з іншими економічно розвиненими країнами зробили вищу освіту просто необхідною для успішної кар'єри кожного громадянина Японії.

Л і т е р а т у р а :

1. Научно-технический прогресс и система образования (Великобритания, США, ФРГ, Франция, Швеция). М., 1985.
2. The Educational System of England and Wales. Department of Education and Science. Welsh Office. Eaton Press Ltd., London, UK, 1985.
3. Yutaka Okamura. Statistical Abstract of Education, Science and Culture. Research and Statistics Planning Division, Minister's Secretariat. Japan Ministry of Education, Science and Culture, Japan, 1993 Edition.
4. Selected Documents in Education. "UNESCO'S EDUCATIONAL CD-ROM", Documentation and Information Service of the Education Sector. UNESCO, Paris, France, 1995.
5. Key Data on Education. "UNESCO'S EDUCATIONAL CD-ROM", Documentation and Information Service of the Education Sector. UNESCO, Paris, France, 1995.
6. Рыжов В.А. Профессиональная ориентация и подготовка кадров в Великобритании. М., 1991.
7. Ворожейкина О.Л. Система образования в ФРГ. М., НИИВШ, 1991.
8. Змеев С.И. Система образования в Италии. М., НИИВШ, 1977.

WISCONSIN
INTERNATIONAL
UNIVERSITY (USA)
UKRAINE

AN AMERICAN UNIVERSITY
IN KIEV

ВІСКОНСІНСЬКИЙ
МІЖНАРОДНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (США)
В УКРАЇНІ

АМЕРИКАНСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ В КИЄВІ

До відома абітурієнтів:
підготовка бізнесменів і менеджерів

Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні (м. Київ) оголошує

НАБІР АБІТУРІЄНТІВ

для навчання міжнародному бізнесу, менеджменту, маркетингу, праву та фінансам.

Навчання англійською мовою

Ступінь бакалавра

Американський та український дипломи

Підготовка до складання MICHIGAN-тесту з англійської мови

Навчальна практика в США

В лютому 1996 року в м. Києві відкрито Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні - дочірній вищий навчальний заклад відомого в США та інших країнах світу Вісконсінського Міжнародного Університету (м. Мілвокі, штат Вісконсін) та Міжнародного Університету КОІКОРДІЯ.

Університет готує спеціалістів за американською програмою "Business Administration", надає ступінь "бакалавра" та видає американський диплом. Термін навчання - 4 роки. Випускники також одержать український диплом (менеджмент).

Заняття проводять викладачі американських університетів англійською мовою.

Навчання в університеті платне.

Для вступу на навчання до Вісконсінського Міжнародного Університету (США) в Україні необхідно мати закінчену середню освіту, пройти тестування з англійської мови (за програмою тестів TOEFL або MICHIGAN), мати можливість оплати навчання.

При університеті працює підготовча ШКОЛА-КУРСИ з англійської мови, яка готує абітурієнтів та учнів старших класів до здачі MICHIGAN-тесту.

Після третього курсу студентам надаватиметься можливість один семестр навчатися та пройти учбову практику в США (Нью-Йорк, Флориди).

Адреса: Київ-54, вул. Тургенівська, 8/14 (у корпусі гуманітарних факультетів УДПУ ім. М.П. Драгоманова), 2-й поверх, к. 2-5, 2-6.

Телефон: (044) 216-06-66.

УКРАЇНСЬКО-ФІНСЬКИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ І БІЗНЕСУ

ПРОВОДИТЬ НАБІР БАЖАЮЧИХ НАБУТИ
ПЕРШУ АБО ДРУГУ ВИЩУ ОСВІТУ
ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯМИ:

- *фінанси і кредит (банківська справа, страхова справа, фінансовий менеджмент, кредит);*
- *бухгалтерський облік та аудит;*
- *економіка підприємства та правовий захист підприємницької діяльності;*
- *маркетинг (комерційна діяльність);*
- *менеджмент у виробничій сфері та правовий захист підприємницької діяльності;*
- *менеджмент у невиробничій сфері (організація побутового обслуговування, туризму, спорту та шоу-бізнесу);*
- *менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства*

Перша вища

(на базі середньої освіти)

Очна форма навчання — 5 років.

Заочна форма навчання — 5,5 років.

На базі середньої спеціальної та незакінченої вищої освіти — 2-3 роки.

Друга вища

(на базі першої вищої освіти)

Очно-заочна форма навчання.

Строк навчання 1,5-2 роки.

Вступники подають:

- документ про середню освіту в оригіналі;
- медичну довідку (форма 086-У);
- 2 фотографії 5 x 6,
2 фотографії 3 x 4;
- копію свідоцтва про народження;
- заяву.

Вступники подають:

- диплом про вищу освіту в оригіналі;
- копію диплому;
- 4 фотографії 3 x 4;
- заяву.

Інститут має ліцензію на право здійснення освітньої діяльності за III рівнем акредитації.

Навчання платне.

Адреса інституту:

252115, м.Київ,
метро "Святошин",
вул. Депутатська 15/17 (пр-т Вернадського, 10^а).
Тел.: (044) 452-35-68, 443-72-46
(044) 444-32-34
Факс: (044) 444-05-44

У першій декаді січня 1997 р. вийшла у світ книга відомого автора доктора економічних наук, професора І.О. Бланка "Торговий менеджмент", яку підготувало видавництво Українсько-Фінського інституту менеджменту і бізнесу російською мовою, 408 с.

У книзі розглядаються основні питання організаційно-технологічного, економічного та фінансового характеру, що вимагають нового підходу до здійснення управління діяльністю торгового підприємництва на новому етапі. Вона широко ілюстрована схемами, таблицями та прикладами з практичної діяльності окремих торгових підприємств, містить необхідний додатковий матеріал.

Книга розрахована на практичних робітників торгівлі і бізнесменів, менеджерів, викладачів та студентів торгових вузів і коледжів. Ціна книги — 6 грн.

Пропозиції та замовлення на придбання книги надсилати за адресою:

252115, м.Київ, метро "Св'ятошин".
вул. Депутатська, 15/17 (вул. Вернадського 10-А)
Тел.: **450-93-49, 443-72-56**. Видавництво УФІМБ.

р/р 467425 в КБ "Київінвестбанк" м. Києва
МФО 300346, код 24366800

АСОЦІАЦІЯ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ НЕДЕРЖАВНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ:

Асоціація створена у 1993 році з метою захисту інтересів вищих закладів освіти України недержавних форм власності, представлення їх інтересів у всіх державних органах. Вона діє на основі договору між недержавними вищими навчальними закладами України. Зараз до Асоціації входить понад 100 вищих навчальних закладів. Представники Асоціації входять до складу кількох НМК Міністерства освіти.

Асоціація регулює і координує виконання недержавними вузами загальнонаціональної програми вищої освіти, згідно Постанов Верховної Ради, Кабінету Міністрів та Міністерства освіти України щодо діяльності недержавних вузів України.

Асоціація підтримує зв'язки з міжнародними благодійними організаціями, допомагає вузам в одержанні грантів та навчання студентів, а також стажування викладачів за кордоном.

Запроваджено у практику діяльності Асоціації недержавних вузів дипломи молодшого спеціаліста, бакалавра та спеціаліста про закінченні навчального закладу недержавної форми власності. Для отримання дипломів Асоціації недержавні вузи подають заяву на ім'я Голови Асоціації не пізніше двох місяців до завершення навчання на випускних курсах.

Асоціація виконує індивідуальні доручення недержавних вузів України на виготовлення навчально-методичної документації, друкування програм тощо, звертається на прохання вузів для вирішення практичних питань до Верховної Ради, Міністерства освіти, Укрзалізниці, антимонопольного комітету, благодійних фондів тощо.

Згідно до статуту членом Асоціації можуть бути вищі навчальні заклади України, засновані на недержавних формах власності.

Для вступу до Асоціації бажаючі недержавні вузи подають заяву на ім'я Голови Асоціації, інформаційну картку і паспорт навчального закладу.

Адреса Асоціації:

Україна, 252115, м.Київ (м.Святошин)

вул. Депутатська, 15/17

Тел.: (044) 443-72-43

Факс (044) 444-05-44

Р/р 609702 у АК Торгівельно-промислового

банку м.Києва МФО 321660, ЗКПО 21651935